

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника Вовк Мирослави Петрівни на дисертацію Троцького Руслана Сергійовича **«Формування готовності до управлінської діяльності курсантів вищих навчальних закладів МВС України у фаховій підготовці»**, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження

У контексті сучасних реформаційних змін у правоохоронній сфері актуалізується проблема підготовки майбутнього офіцера як високопрофесійної особистості, наділеної спектром професійних компетентностей. З-поміж них виокремлюється здатність до професійної комунікації, реалізації стратегії діалогової взаємодії, налагодження управлінського процесу на основі реалізації поетапності прийняття управлінських рішень з метою вирішення професійних завдань, що є виявом такої якості, як готовність до управлінської діяльності. Відповідно освітній процес у вищих закладах освіти, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України, має спрямовуватися на формування і удосконалення означеної якості, що слугує критерієм високого професіоналізму сучасного офіцера з урахуванням європейських вимог до фахівців правоохоронної сфери.

Законодавчим підґрунтям, що визначає пріоритети якісних змін у професійній підготовці майбутніх офіцерів, є Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про Національну гвардію України», «Про національну поліцію», Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо. У документах визначено актуалітети професійного розвитку здобувачів вищої освіти, ключові компетентності, що забезпечують формування спектру професійно значущих якостей особистості, які забезпечують її конкурентноспроможність, професіоналізм, здатність навчатися упродовж життя

Відповідно дисертаційна робота Р.С. Троцького спрямована на вирішення проблеми вдосконалення змісту, форм і методів фахової підготовки майбутніх офіцерів з метою подолання її усталеності, заангажованості та екстраполяції інновацій в освітній процес закладів вищої освіти системи МВС України. Інноваційність представленої дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних орієнтирів формування важливої професійної якості сучасного офіцера, який на сучасному етапі реалізує соціально-політичну, державозбережну місію, відповідно має розвиватися на основі пріоритетів ціннісного ставлення до фаху, поваги до людини, ефективної професійної взаємодії.

Найбільш вагомі результати дисертаційної роботи

Зміст дисертаційної роботи Троцького Руслана Сергійовича засвідчує, що дисертантом вперше здійснено цілісне дослідження проблеми формування готовності до управлінської діяльності курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі фахової підготовки. Автором розроблено модель формування професійно значущої якості – готовності до управлінської діяльності у процесі фахової підготовки на основі провідних теоретичних положень методологічних підходів (особистісно орієнтованого, системного, компетентнісного, культурологічного, діяльнісного), з урахуванням принципів систематичності і послідовності навчання, свідомості і активності, науковості, поєднання різних форм і методів організації навчання, позитивної мотивації, відбору індивідуальної освітньої траєкторії, освітньої рефлексії, випереджувального навчання. Автором у результаті студіювання наукових праць на міждисциплінарній основі (праць з педагогіки, психології управління, соціології, теорії менеджменту тощо) уточнено дефінітивну сутність понять «управління», «управлінська діяльність», «організаційно-педагогічні умови», «готовність до управлінської діяльності курсантів, сформована у процесі фахової підготовки». Дисертантом у межах обґрунтування і реалізації моделі формування готовності до управлінської діяльності курсантів удосконалено зміст, форми, методи, навчально-методичне забезпечення фахової підготовки майбутніх офіцерів.

Р.С. Троцький на основі спектру модифікованих методик, авторських опитувальників, анкетування, спостереження визначив критерії, показники та рівні готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності, що формується у процесі фахової підготовки. Розроблений дисертантом навчально-методичний супровід (лекційні матеріали, методичні рекомендації до проведення практичних і семінарських занять з фахових дисциплін, до організації науково-дослідної і самостійної роботи тощо) спрямований на оновлення змісту, форм, методів фахової підготовки курсантів, що слугує орієнтиром для активізації освітньої, дослідницької діяльності майбутніх фахівців.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Достовірність результатів, положень, висновків дослідження забезпечувалася добором методів: теоретичних (аналіз, порівняння та узагальнення положень з метою визначення сутності і компонентної структури готовності до управлінської діяльності курсантів у процесі фахової підготовки, визначення ефективних організаційно-педагогічних умов її формування; моделювання – для обґрунтування моделі формування означеної якості в умовах вищих навчальних закладів МВС України); емпіричних (спостереження, бесіди, анкетування, тестові завдання з метою діагностики динаміки формування означеної якості; педагогічний експеримент для перевірки ефективності

авторської моделі); статистичних (для обробки отриманих даних і перевірки достовірності результатів експериментальної роботи).

Об'єктивність дослідницького пошуку зумовлена результатами опрацювання значного масиву теоретичних праць. Це наукові праці учених, у яких розкрито: філософські основи реформування вищої освіти; психолого-педагогічні засади професійного розвитку і саморозвитку фахівця; проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах МВС України, військових навчальних закладах; педагогічні умови формування професійно значущих якостей курсантів та ін.

Обґрунтованість наукових положень і рекомендацій підтверджується положеннями методологічних підходів, що слугували орієнтирами теоретичного обґрунтування і впровадження моделі формування готовності до управлінської діяльності у процесі фахової підготовки. Ефективність результатів проведення експериментальної роботи щодо впровадження моделі формування означеної якості підтверджена апробацією у Харківському національному університеті внутрішніх справ, Академії Державної пенітенціарної служби, Навчально-науковому інституті №3 Національної академії внутрішніх справ України, Національній академії Національної гвардії України, Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ (загалом на різних етапах експериментальної роботи взяли участь 502 курсантів).

Дисертаційна робота логічно структурована і представлена анотацією, вступом, трьома розділами, висновками до кожного з них, загальними висновками, списком використаних джерел (323 найменування, з яких 15 – іноземною мовою). Додатки слугують наочним підтвердженням ефективності проведення констатувального та формувального етапів дослідно-експериментальної роботи.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Теоретичні положення дисертаційної роботи Р.С. Троцького свідчать про вагомий внесок автора у збагачення теорії професійної освіти, насамперед теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців правоохоронної сфери. Підтвердженням цьому слугують уточнені дефініції базових понять дослідження на основі студіювання праць українських і зарубіжних учених: з психології управління, загальної педагогіки, що забезпечує міждисциплінарний контекст обґрунтування теоретичних висновків роботи.

Вагомість практичного значення дослідження підтверджується тим, що оновлено зміст, форми і методи фахової підготовки курсантів з метою формування їхньої готовності до управлінської діяльності; розроблено навчально-методичний супровід до дисциплін фахового спрямування («Управління повсякденною діяльністю підрозділів», «Тактична підготовка військ», «Службово-бойова діяльність», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», що включає збагачені проблемними змістовими модулями

навчальні програми, лекційні матеріали, плани до проведення практичних і семінарських занять, рекомендацій до їх проведення, тестові завдання, завдання для самостійної роботи.

Розроблено змістові модулі до програм ознайомчої практики і стажування, тематику науково-дослідної роботи у межах наукового гуртка, проблематику проектів з проблем управлінської діяльності. Запропоновано форми і методи навчання, спрямовані на формування готовності до управлінської діяльності: комунікативні тренінги, тренінги з розвитку педагогічної майстерності, професійно орієнтовані ситуації, ділові і рольові ігри, «мозковий штурм», дискусії, укладання тезаурусу, портфоліо тощо. Використання науково-методичного супроводу, розробленого автором, може сприяти удосконаленню педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, підпорядкованих МВС України, розвитку їх професіоналізму, управлінської культури.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Результати дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти МВС України з метою оновлення навчальних програм фахових дисциплін, форм і методів викладання фахових дисциплін, укладання науково-методичних видань з акцентуванням уваги на формуванні професійно значущих якостей. Рекомендації, сформульовані дисертантом, сприятимуть активізації науково-дослідницької роботи, проектної діяльності, оновленню планів проведення виховних заходів, підвищенню ефективності організації ознайомчої практики і стажування.

Представлений автором діагностичний інструментарій щодо визначення стану сформованості готовності до управлінської діяльності курсантів, що формується у процесі фахової підготовки, засвідчує наукову достовірність отриманих даних, може бути спроектований на перевірку динаміки розвитку означеної якості науково-педагогічними працівниками в умовах закладів вищої освіти, підпорядкованих МВС України.

Запропонована тематика науково-методичних семінарів, зокрема щодо конструктивного зарубіжного досвіду підготовки правоохоронців, для викладачів закладів вищої освіти правоохоронного спрямування може застосовуватися у системі підвищення кваліфікації з метою їхнього професійного розвитку.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності

Зміст і структура представленої дисертаційної роботи відзначається структурованістю представлення результатів та висновків, логічністю та послідовністю викладу матеріалу. Дисертант науково обґрунтовано визначив мету, об'єкт, предмет, завдання наукового пошуку, теоретичні і методологічні засади дослідницького пошуку, здійснив добір доцільних

методів роботи, аргументовано представив гіпотезу дослідження. Чітко визначено внесок дисертанта у публікаціях, які підготовлені у співавторстві.

У першому розділі Р.С. Троцький на основі визначених пріоритетів реформування правоохоронних органів з урахуванням специфіки формування контингенту правоохоронців, які мають бути наділені високим рівнем управлінської культури, здійснив теоретичний аналіз проблеми управлінської діяльності з позиції теорії управління, психології управління, загальної і військової педагогіки, соціології. Нам імпонує дефінітивний аналіз сутності базових понять дослідження крізь призму усвідомлення історично сформованих традицій управління, функціональної диференціації управлінської діяльності, її психологізації, окреслення психологічних чинників її ефективності, що зумовлюють особливості керування людьми у процесі професійної й особистісної взаємодії, специфіку подолання психологічних бар'єрів спілкування. Дисертант демонструє розуміння управлінської діяльності офіцера з позиції розвитку професіоналізму, що передбачає розвиток управлінських якостей, готовності до управлінської діяльності, формування мотивації особистості до її здійснення. Відповідно науково ємким є авторське уточнення поняття управлінської діяльності майбутнього офіцера як різновиду діяльності, що характеризується багатofункціональністю, динамічністю, особливими умовами напруженості, регламентованістю, чітким керуванням діями, їх злагодженістю та узгодженістю, адже пов'язана з безперервним вирішенням сукупності нагальних проблем, завдань управлінського спрямування (с. 49).

Дисертантом аргументовано визначено методологічні підходи, що уможливило обґрунтування методологічних орієнтирів упровадження моделі формування готовності до управлінської діяльності курсантів у процесі фахової підготовки. Ключовими підходами визначено такі, які дозволяють визначити сутнісні характеристики готовності до означеного виду діяльності: особистісно орієнтований; культурологічний; діяльнісний; компетентнісний; системний. На основі аналізу наукових праць уточнено сутність готовності до управлінської діяльності курсантів, сформованої у процесі фахової підготовки, та визначено її структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, понятійно-змістовий, операційно-діяльнісний, емоційно-вольовий), що сприяло цілісному сутнісному аналізу базової категорії.

Дисертантом здійснено дефінітивний аналіз таких понять, як «фах», «професійна підготовка», «складові професійної підготовки майбутнього офіцера»; проаналізовано педагогічний потенціал фахової підготовки у вищих навчальних закладах МВС України щодо формування готовності до управлінської діяльності курсанта, який має бути здатним навчатись упродовж усього життя та нести відповідальність за свою професійну діяльність, бути вмотивованим до особистісного та професійного вдосконалення і саморозвитку. Звернення дисертанта до зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців правоохоронної сфери дозволило окреслити

конструктивні ідей щодо формування професійно значущих якостей фахівців у напрямі використання у вищих закладах освіти МВС України.

У другому розділі у результаті аналізу наукових джерел, вивчення стану формування готовності до управлінської діяльності курсантів у вищих навчальних закладах МВС України, узагальнення специфіки організації освітнього процесу у закладах вищої освіти правоохоронного спрямування визначено сутність організаційно-педагогічних умов формування готовності до управлінської діяльності майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки як єдності зовнішніх і внутрішніх чинників освітнього середовища вищого навчального закладу системи МВС, що регламентується взаємодією трьох рівнів організації освітнього процесу на основі генералізації (інституційного, управлінського, технологічного) і забезпечує розвиток необхідної професійної якості майбутніх фахівців з урахуванням запитів суспільства та потреб особистості (с. 89). Доцільність обґрунтованих організаційно-педагогічних умов формування готовності до управлінської діяльності у процесі фахової підготовки (оновлення змісту, форм і методів фахової підготовки; активізація науково-дослідницької та самостійної роботи; укладання навчально-методичного супроводу) підтверджується на формувальному етапі експериментальної роботи.

Фахово визначено критерії і показники готовності до управлінської діяльності курсантів, сформованої у процесі фахової підготовки, відповідно до структури готовності.

Мотиваційно-ціннісному компоненту відповідає ціннісно-регулятивний критерій готовності до управлінської діяльності курсантів, сформованої в результаті фахової підготовки, що визначає мотивацію, ціннісні орієнтири, спрямованість майбутнього офіцера на здійснення означеного виду діяльності, здатність до професійного розвитку у професійному середовищі.

Понятійно-змістовий компонент характеризується через когнітивний критерій, який визначає рівень оволодіння фаховими знаннями з проблем управлінської діяльності майбутніх офіцерів, прийняття управлінських рішень; рівень обізнаності курсанта зі специфікою управлінської діяльності у системі МВС, здатність до застосування теоретичних знань у процесі професійного й особистісного саморозвитку.

Операційно-діяльнісний компонент готовності до управлінської діяльності, сформованої у результаті фахової підготовки, визначається праксеологічним критерієм, який виявляється у здатності майбутнього офіцера в управлінській діяльності застосовувати фахові уміння, характеризує уміння курсанта проектувати процес управлінської діяльності, поетапність реалізації управлінських рішень, володіти основними формами та методами здійснення управлінської діяльності, реалізовувати практично основні завдання, функції, принципи управлінської діяльності. Емоційно-вольовому компоненту відповідає особистісно-рефлексивний критерій, що характеризує здатність курсантів рефлексивно оцінювати власну

управлінську діяльність, діяльність колег і підлеглих, їхню здатність до професійного й особистісного саморозвитку, виражає самооцінку щодо ефективності прийняття управлінських рішень.

Для вимірювання стану та динаміки сформованості готовності до управлінської діяльності курсантів підібрано інструментарій, представлений у додатках, що уможливило здійснення науково підтвердженої діагностики означеної якості у ході експериментальної роботи.

Автором розроблено модель формування готовності до управлінської діяльності курсантів у процесі фахової підготовки, що відзначається структурованістю, включає відповідні блоки (методологічний, мотиваційно-цільовий, процесуальний, рефлексивний), реалізується на ціле-мотиваційному, змістово-актуалізаційному, практико орієнтованому, рефлексивно-оцінному етапах, характеризується цілісністю, інтегративністю, рівневістю і логічністю.

У третьому розділі представлено хід проведення констатувального і формувального етапів експерименту. Здійснено аналіз навчальних планів і програм дисциплін фахового спрямування щодо потенціалу формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності; застосовано діагностичний інструментарій щодо виявлення стану сформованості готовності до управлінської діяльності курсантів у процесі фахової підготовки. Р.С. Троцький поетапно представив особливості упровадження моделі формування готовності до управлінської діяльності курсантів у процесі фахової підготовки та організаційно-педагогічні умови її реалізації. На особливу увагу заслуговують запропоновані інтерактивні форми і методи, спрямовані на формування компонентів означеної професійної якості майбутніх офіцерів. З-поміж них відзначимо такі: бінарні лекції, дискусії, проектна робота, діяльність наукового гуртка, «мозковий штурм», вікторини, екскурсії, рольові ігри, проблемно-пошукові ситуації, моделювання, укладання портфоліо, складання тезаурусу, «Дерево рішень» тощо. Зауважимо, що доцільність застосування цих форм і методів підтверджується завданнями кожного етапу реалізації моделі та організаційно-педагогічних умов, що у підсумку за результатами експериментальної роботи на основі використання статистичних методів уможливило зростання середнього і високого рівнів готовності за усіма показниками визначених критеріїв в експериментальній групі курсантів.

Загальні висновки відображають ключові результати дослідницької роботи відповідно до завдань дослідження, його структури. Додатки підтверджують хід теоретичного аналізу та експериментальної роботи, слугують візуалізації логічності наукового пошуку. Оформлення списку джерел відповідає визначеним нормам. Посилання на літературу у змісті роботи оформлені з урахуванням сучасних вимог.

Дисертаційне дослідження Р.С. Троцького відзначаються ґрунтовністю науково-теоретичних положень, прогностичністю рекомендацій з метою удосконалення усіх складових сучасної професійної підготовки майбутніх

офіцерів у закладах вищої освіти, підпорядкованих Міністерству внутрішніх справ України. Дисертація Р.С. Троцького є завершеною самостійною науковою працею, що спрямована на подолання усталеності змісту, методів і форм фахової підготовки курсантів та формування провідної професійної компетентності – готовності до управлінської діяльності, здатності до конструктивного діалогу у процесі прийняття управлінських рішень.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Однак вважаємо за необхідне висловити ряд рекомендацій, що можуть слугувати предметом конструктивної дискусії і сприяти подальшим дослідницьким пошукам дисертанта:

1. Було б доцільно більш структуровано визначити сутність поняття «фахова підготовка майбутніх офіцерів» на основі нормативної документації, довідникових видань.
2. В обґрунтуванні методологічних засад упровадження моделі формування готовності до управлінської діяльності варто було б звернутися до положень акмеологічного підходу, що дозволило б охарактеризувати сутність означеної якості з позиції розвитку професіоналізму майбутнього офіцера.
3. Є необхідність конкретизації педагогічного потенціалу дисциплін психолого-педагогічного спрямування щодо формування готовності до управлінської діяльності курсантів у вищих закладах освіти системи МВС України.
4. Недостатньо послідовно представлено специфіку організації самостійної роботи курсантів у процесі вивчення фахових дисциплін з метою формування готовності до управлінської діяльності.
5. Було б доцільно розкрити проблематику змістових модулів дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», спрямованих на формування готовності до управлінської діяльності курсантів.
6. Варто було б більш узагальнено розкрити форми і методи виховної роботи, спрямовані на формування готовності до управлінської діяльності майбутнього офіцера.

Зазначимо, що висловлені побажання мають рекомендаційний характер та не нівелюють загальне позитивне враження від дисертаційної роботи.

Аналіз змісту автореферату засвідчує, що основні положення дисертаційної роботи є науково доведеними, якісно та кількісно підтверджені, висвітлені під час виступів на конференціях, семінарах міжнародного, всеукраїнського, регіонального рівнів. Результати дисертаційної роботи репрезентовано у значному авторському доробку: 26 публікаціях (20 – одноосібних), з них: 9 статей у наукових фахових виданнях України (у т.ч. 2 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз); 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні; 3 навчально-

методичні посібники (у співавторстві); 1 методичні рекомендації; 12 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Студіювання змісту автореферату дисертаційної роботи засвідчило, що за структурою та оформленням він відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Зміст автореферату та основні положення дисертації ідентичні.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів»

Відзначаючи актуальність проблеми дослідження, наукову новизну з позиції теоретичного аналізу, практичну спрямованість дослідницького пошуку, результати впровадження у вищих закладах освіти, а також відповідність дисертаційної роботи нормативним вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами, внесеними Постановами від 19.08.2015 р. № 656 та 30.12.2015 р. № 1159, вважаємо, що дисертація на тему «Формування готовності до управлінської діяльності курсантів вищих навчальних закладів МВС України у фаховій підготовці» сприятиме удосконаленню професійної підготовки курсантів у закладах вищої освіти системи МВС України, а її автор Троцький Руслан Сергійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу теорії і практики педагогічної
освіти імені академіка І.А. Зязюна
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України

М.П. Вовк

